مەسعود بارزانییەکان و نەتەنیی پرسی موچە.. رێبوار ڕەشید

لەو وڵاتانەدا کە سیستەمی دیموکراسیی بە بەهێزبردنی ناوخۆ پیادە دەکرێت ئەوا خزمەتی نێودەوڵەتی، پرسی داهات، پرسی بەرهەمهێنان و فرۆشتن و پرسی خۆشگوزەرانیی ئابووریی و پرسی مووچە لە هەرە خاڵە سەرەکییەکانن. هەموو جارە ماڤێکی دیکە لەم خاڵانەوە پێ هەڵە دەگرن.
ژمارەیەکی یەکجار زۆر لە دەسەزانی باشوور لە 30 ساڵی ڕابردووەوە ئاماژەیان بەو هەموو جارە قەیرانە داوە کە دەسەڵاتدارانی باشوور خەڵکی باشووریان دووچار کردووە. لەبەرەدا من دەمەوێت تەنیا پرسی مووچە بخەمە بەر باس.
مایک مۆنتەریۆ (MIKE MONTEIRO) لە ڕاپۆرتاژێکی زانستییەدا باس لەوە دەکات کە چەن گۆڤاری واڵ ستریت لە هێژی 24 ماڵگی حەوتی ئەم ساڵەدا (2020) هاتووە و بیست (20) مووچەی لە بەرزترین مووچەی سەرکەکانی دونیای پشکۆتووی بەاو کردووەتەوە. ئەو بیست 20 وڵاتە ئەو وڵاتانەن کە لە بە پێی زانستی سیاسیی و کریتیریای دیموکراسیین، دیموکراسیین، واتا بە پێی سیستەم و یاسا و هاسای دیموکراسیی بەهێزەوە دەچن. یەکێک لە بنەما سەرەکییەکانی سیستەمی دیموکراسیی ئەوەیە کە لە خزمەتی نێودەوڵەتیدەوە هەتا بچووکترین سەودا هاتنوچوونی پارە بە حیساب و دەفتەرە، و تۆمار کراوە. ئەم دەوڵەتانە هەروەها گەورەترین لە پێشسازییەکانی جیهانن، دەوڵەمەندترین و بە بەرهەمترینشن.
زۆر گرینگە خوێنەر پێشوەخت تێبینیی بکات کە لە ڕاستییدا گۆڤاری واڵ ستریت گۆڤارێکە سەرنووسەرەکانی ڕووانگەی کۆنسێرڤاتیزمیان هەیە و ناوەندێکەیشی بەتایبەتیی باس سیاسییەکان لیبراڵیین، واتە بە هیچ شێوەیەک گۆڤارێک نییە بە تۆژینەوە و هەڵشنکردنەوەی خەباتی چینایەتیی و هاوژیانیی بەرابەرییانە، بەڵام لەگەڵ ئەویشدا زۆر ڕەخنەگرانە لەو گەڵانکارییە نوێیە دەڕوانێت کە لە دەوڵەتانی دیموکراسییدا هوو دەدات و کە لە بڕی چێوە هەتا سەسیاللیبراڵەکان دەیانەوێت بڕی پێ بگرن تا نەبێت بە دیاردە.
ئەو گەڵانکارییە پرسی هێژی مووچەیە. ڕوونتر بدوێین، زۆرینەی خەڵک لەگەڵ ئەودان کە مووچەی بەرپرسانی سیاسیی لە ئاستی هەرە سەرەوەدا بە هێژەیەکی دیار و بە حیساب لەگەڵ مووچەی تەکەای گشتیی وڵاتدا بێتەوە.
لە وڵاتە دیموکراسییە پشکۆتووە پیشسازییە بەرهەمهێنەرەکاندا

ەژی مووچەی سەرکەماریی و سەرکۆزیرانی لە سێ و نیو کاتژمێر/ بەرابەرە هەکشاوە بە چوار جار و هەندیک جار بە پێنج جار لە مووچەی تەکەایی گشتیی. واتە ئەگەر مووچەی تەکەایی گشتیی هاووڵاتیی یەک دۆلار بێت ئەوان چوار/ چوارونیو یان پێنج دۆلار وەردەگرن.
زەرینەی خەکانی ئەم وڵاتانە ئەمە بە کەشێک دادەنێن و زەرینەی پارتەکانی ناو بازنەی چەپ و ژینگەدۆستەکان ئەمە بە گەانکارییەکی ترسناک دەبینن.ئەوە بە دروست دەزانرێت کە لەو پەیدا چوار بەرابەر/ جار زیاتر بێت.
مایک مانتەر دەێت زانیارییەکان بە ئەو توژینەوەیە بە شێوەی جیاواز دەستکەوتوون، وەکوو پەیجە هەسمییەکانی دەوەتەکان و فەندی نێونەتەوەیی دراو (International Monetary Fund) و کتێبی فاکتی جیهانیی سی ئای ئەی (CIA World Factbook).
من لێرەدا چەند نموونەیەک دەهێنمەوە بە ئەوەی خوێنەر لەو مەترسییە گەورەیە تێ بگات کە مەسعود بارزانی و دارودەستەکەی بە باشووری ساز کردووە.
سەرکی ئیرلەند لیۆ ڤارەدکار 234.447 هەزار دۆلار لە ساەکەدا وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە نزیکەی 19.537 هەزار دۆلار . ئەمە دەکاتە چوار و نیو جار لە مووچەی تەکەایی گشتیی لە ئیرلەند کە نزیکەی 4000 دۆلارە.
ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە ئیرلەند زیاتر لە 78 هەزار دۆلارە (بەرزترین لە ئوروپا!).

کاترین جاکسدۆتەر سەرکۆزیرانی ئایسلەند ساانە 242.692 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە 20 هەزار دۆلارێک. ئەم مووچەیە لە سەر هەر هاووڵاتیەکی ئایسلەند 73 سەنت، واتە سێچارەکە دۆلارێک، دەکەوێت. مووچەی تەکەایی گشتیی لە ئایسلەند نزیکەی 3.200 دۆلارە.
ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە ئایسلاند نزیاتر لە 49 هەزار دۆلارە
ستەفان لۆفڤەن سەرکۆزیرانی سوێد ساانە 244.615 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە 20.300 هەزار دۆلار. مووچەی تەکەایی گشتیی لە سوید نزیکەی 3,900 دۆلارە. ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە سوێد نزیکەی 56 هەزار دۆلارە.
لارس لۆکە راسموسن سەرکۆزیرانی دانمارک ساانە 249.774 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە نیزیکەی 21 هەزار دۆلار. ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە دانمارک 46.239 هەزار دۆلارە و مووچەی تەکەایی گشتیی مانگانە 7,500 دۆلارێکە. لارس

شش بڕابڕ زیاتر لە موچڕی تەکڵایی گشتیی وەردەگرێت.
چارلس میشێل سەرکۆزیرانی بەلژیک ساڵانە 264.964 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە نزیکەی 21 هەزار دۆلار. ج د پ/ پوختەی مسرفی نەتەوەیی بە هەر تاکێکسەک لە بەلژیک 42.497 هەزار دۆلارە. موچڕی تەکڵایی گشتیی مانگانە 5 هەزار دۆلارکە. واتە چارلس چوار بڕابڕ زیاتر لە موچڕی تەکڵایی گشتیی وەردەگرێت.
موچڕی مانگانەی سەرکۆزیرانی فەڕانسا، ئێدوارد فیلیپ، نزیکەی 18 هەزار دۆلار و ساڵانە ($220,505.00) کەمتر لە 221 هەزار دۆلار. سەرکۆماری ئیمانوئێل ماکرۆن، نزیکەی هەر 18 هەزار دۆلار وەردەگرێت ئەگەرچی بڕپرسیارێتییەکەی زیاتر لە سەرکۆزیرانە.
تێبینی بکەن کە هێڵەی ج د پ/ پوختەی مسرفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە فەڕانسا لە 40 هەزار دۆلار زیاتر و موچڕی تەکڵایی گشتیی مانگانە نزیکەی 2800 هەزار دۆلارە.
جستن ترودو سەرکۆزیرانی کەنەدا ساڵانە 267.041 دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە 22 هەزار دۆلار.
ج د پ/ پوختەی مسرفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لەکەنەدا 44.134 و موچڕی تەکڵایی گشتیی مانگانە 4.500 دۆلارکە. جستن نیزیکەی پێنج بڕابڕ زیاتر لە موچڕی تەکڵای گشتیی وەردەگرێت.
خاڤیار بێتڵ سەرکۆزیرانی لوکسمبۆرگ ساڵانە 278 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە 23 هەزار دۆلار کە نزیکەی 48 سێنت لە سەر هەر تاکێکی هاووڵاتیی دەکەوێت.
ج د پ/ پوختەی مسرفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە لوکسمبۆرگ نزیکەی 94 هەزار دۆلارە و موچڕی تەکڵایی گشتیی مانگانە هەزار 6 دۆلارکە. خاڤیار نزیکەی 4 بڕابڕ زیاتر لە موچڕی تەکڵای گشتیی وەردەگرێت.
سەبەستیان کروز، سەرکی ئوتریش ساڵانە 328.584 دۆلار وەردەگرێت کە دەکاتە 27 هەزار دۆلارک. ج د پ/ پوختەی مسرفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە ئوتریش نزیکەی ٤٦ هەزار دۆلارە و موچڕی تەکڵایی گشتیی مانگانە 4.500 دۆلارکە. سەبەستیان شش کەڕت لە هاووڵاتیی زیاتر وەردەگرێت.
ئەنجەلا مەرکەل ساڵانە 369.727 هەزار دۆلار موچڕ وەردەگرێت کە مانگانە 30 هەزار دۆلار دەکات. ج د پ/ پوختەی مسرفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک لە ئەڵمان 46.719 هەزار دۆلارە و موچڕی تەکڵایی گشتیی مانگانە لە ئەڵمان نزیکەی 4500 دۆلارە. ئەنجەلا نزیکەی پێنج جار زیاتر لە موچڕی تەکڵایی گشتیی وەردەگرێت.
سکێت مەریسەن سەرکۆزیرانی ئوستڕالیا ساڵانە 378.415 دۆلار

وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە نزیکەی 31 هەزار دۆلار. ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بۆ هەر تاکێکسەک لە ئوسترالیا 46.554 هەزار دۆلارە و مووچەی تەکەایی گشتیی مانگانە 7.400 دۆلارەکە. سکەت نزیکەی چوار بار زیاتر لە مووجەی تەکەای گشتیی وەردەگرێت.
ئوللی ماورەر سەرکی کۆنفیدراسیۆنی سویسرا ساڵانە 482.958 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە نزیکەی 40 هەزار دۆلار. ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بۆ هەر تاکێکسەک لە سویس نزیکەی 56.473 هەزار دۆلارە. ئەمەبەت لە کۆنفیدراسیۆنی سویسرا مووچەی تەکەایی گشتیی هاوواڵاتیی نزیکەی 62 هەزار دۆلارە لە بڕاووردا لەگەڵ زۆربەی وڵاتانی دیکەی ئوروپا کە 43 هەزار دۆلارە.
دۆلاند ترامپ ساڵانە 400 هەزار دۆلار وەردەگرێت کە مانگانە دەکاتە مانگی 33 هەزار دۆلار. ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بۆ هەر تاکێکسەک لە ئەمریکا 54.440 هەزار دۆلارە و مووچەی تەکەایی گشتیی مانگانە لە ئەمریکا نزیکەی 4.800 دۆلارە. دەڵاندیش هەر شەش جار زیاتر لە مووچەی تەکەای گشتیی وەردەگرێت.
ANNONS

ئەم نموونانە پەمان دەڵێن کە لە وڵاتانی پێشکەوتوو و دیموکراسییدا کە مافی مرۆڤ تا رادەیەکی باڵا بڕقەرارە سیستەمێک بۆ مووچە هەیە کە بۆگشتیی نزمەکی لیبرالیی چەسپاندوویەتیی، ئەویش بۆ بەردەوامیی لە ژێر ڕێخنەدایە چون بۆ نادادوەریی و نایەکسانیی و نابڕابەریی دادنرێت و داوا دەکرێت باشتر بکرێت، واتە کەمتر بکرێتەوە.
ئەم سیستەمی مووچەیە لە سەرەوە دیار ناکرێت بەکو لە خوارەوە بۆ سەرەوە هەڵدەچنرێت. باسەکە دووبارە دەکەمەوە کە مووچەی سەرککەمارێک/ سەرکوزیرانێک عادەتەن چوار/ چوارونیو کەرت مووچەی تەکەای گشتییە، واتە ئەگەر مووچەی تەکەایی گشتیی هاوواڵاتیی سەد دۆلار بێت ئەوا مووچەی بەڕێوەبەرانی دەوڵەت، چوارسەد/ چوارسەد و پەنجا دۆلارێک دێتەوە. لە دەخی نائاساییدا شەش بڕابەر، واتە 600 دۆلار.
بەو هەموو مووچە ساختەیەوە کە لە باشوور هەیە مەحاڵە بزانرێت مووچەی تەکەایی گشتیی هاوواڵاتییەکی کارمەند چەندە، بەڵام مرۆڤ بە گشتیی دەتوانێت بڵێت کە دەسەاتدارانی باشوور خەوکیلیی، دوور لە هەر نەزم و حیسابێکی هاوچەرخ، مووچە بە خەیان دەبەخشنەوە و هاوکات "بەک" بە سەر خەڵکی ئاساییدا دەسەپێنن.
لە باشوور دەتوانین مووچەی تەکەای گشتیی مانگانە بە 800 دۆلار بقەبڵێنین، واتە مووچەی کارمەند/ فەرمانبەرێک کە خزمەتکی چەندین

ساڵ و کارزانییەکی تەمار کراوی هەبێت. ئایا مووچەی مەسعود بارزانی و کوڕان و برزاکان و خوشکەزاکان و وەزیرەکانی و پارلەمنتارەکانی لە سەر بناخەی مووچەی تەکرایی گشتیی مانگانەی باشوور دیاری کراون؟
ئایا سەرۆت و سامانی بگویز و نەگوزیان بە پاشکەوتی ئەو مووچەیەیە؟
بەگومان نا.
نەک پارەی مووچەی یەک ساڵی خەڵک، بەڵکو مووچەی سەد ساڵیان بە زیادەوە لە باخەڵی مەسعود بارزانی و خانەوادەکەیی و باقی دەسەڵاتدارانداین کە لە بازنەیەکی بە نەزم و بە حیساب و لە پەوندیەکی عەشیرەتیی کەیلایەتییدا سەپندراوە.
ئەوانەی دەیانەوێت باسی باشووریک بکەن کە لە سەر نەزم و حیسابێک بگەڕێت، دەبێت پێش هەر شتێک لە مووچە و سامانی مەسعود بارزانی و بازنەکەیەوە دەست پێ بکەن، دەنا مەحاڵە بتوانرێت لە سەر نەزمێک قسە بکردرێت.
دەبێت خوێنەر بە سەرنج بێت کە مووچەی سەرکەکەمار و سەرکۆزیرانی ئەو دەوڵەتانە کە چوار و پێنج بەرابەر وەردەگرن وەاتگەلێکن کە تەواو پیشەسازیین، پێشکەوتوون، خزمەتگوزارییەن و هەر کەسێک لە بەرپرسانی سیاسیی لە نەوان 10 تا 14 سەعات کار بە وەاتەکەیان دەکەن و کە بەڵاستیش بەرپرسیارن. واتە لە حاڵەتی بچووکترین هەڵەدا دەردەکرێن و وەزیفەکەیان لە دەستەندرێتەوە و لە زۆر حاڵەتدا هەرگیزاوهەرگیز بە لای سیاسەتدا ناچنەوە. هەروەها تێبینی بکەن کە ئەمانە کاتێک مووچەیەکی وا وەردەگرن کە ج د پ/ پوختەی مەسرەفی نەتەوەیی بە هەر تاکەکەسێک، واتە مەسرەفی بەرهەمیی بەرجەستە و خزمەتگوزاریی بە هەر تاکە کەسێک لە نەوان 45 هەزار دۆلار بە 60 هەزار دۆلار دایە.
لە باشووری ئەمەدا مەحاڵە بە خەڵکی ئاسایی دەر لە بازنەی دەسەڵاتداریی بگات بە یەک هەزار دۆلار. واتە سەرکانی ئەوان کاتێک چوار و پێنج بەرابەر وەردەگرن کە هیزی کەین و مەسرەفی خەڵکی گشتیی 45 تا 60 کەرەت زیاتر لە هی خەڵکی باشوورن.
چۆن خەڵکی ئازادیخوازی غەدرلێکراوی باشوور لەو فەوزا بەسروبنە تاڵانگرییەدا کە مەسعود بارزانی بە ناوی "حکومەتی هەرێمی کوردستان" بە سەریاندا دەیفرۆشتەوە دەتوانێت بەرامبەر بە بەغداد ڕابووەستن، چۆن دەتوانن لە دانوستاندن و لە هەکەکوتننامە و گرێبەستیی نوودوەتییدا سەرکەوتوو بن؟
مەحاڵە!
هەر کاتێک مووچەی ڕەسمیی سەرکی هەرێم (کە دیارە هەرێمی کوردستان

هەر نابێت سەرکی هەبێت، بەڵام ئەمە باسکی دیکەیە) لەو پێیدا سێ یان جوار جار هێندەی موچەی تەکەای گشتیی بوو، واتە 3.200 بۆ ئۆپێی 4.000 دۆلار، و هەروەها سامانی بگۆز و نەگۆزیشی بە پێی داهاتی کاری بێت، ئەو کاتە دەبینین کە هەر ئێستا بڕی سەد ساڵ موچەی خەڵکی باشوور هەیە، بە موچەی سۆشیالبگیریی و موچەی بێکاریی و موچەی ژنانی سکپڕ و منداڵدار و هتدوە.
خۆ پێچوانەکەیشی ئاگادارچی نازانستییە هەر دروست دەبێت، واتە ئاگادار داهاتی مانگانەی سەرکی سەرکان و سەرکی هەرێم و سەرکی حکومەت و هتدەکان سەدان هەزار دۆلار بێت، ئەوا دەبێت موچەی تەکەای گشتیی مانگانە بە خەڵک هەر چوار پێنج جار کەمتر بێت، واتە بیستها هەزار دۆلار بێت!
خوێنەر دەبێت زرنگ و بە سەرنج بێت کە کاتێک لە دونیای سیموکراسییدا دەبینین "سەرک" و "بەرپرسیاری سیاسیی" ئەوا باسی کەسانێک دەکەین کە ڕۆژانە دەخوازانە و هەروەها ناچارانە لە نێوان 10 بۆ 14 سەعات خزمەت بە وڵات بکەن، کە کارزان و لێهاتوو و کارامە بن، کە بە ئارەقدان و ڕەنجی شانیان و دەسزییان گەیشتبنە ئەو پلەیە، کە هەمیشە سپاسمەند بن بۆ ئەو متمانەیەی پێیان دراوە و لە ئاست خەڵک قەرزاربار بن و هتد، نەک دەستێکی بەسوادی دز و چەکن و بێئەدەب و پیسخۆری بەهۆنەری وەکوو ئەوانەی باشوورەکی گوستانیان کردوە بە گاتەجاڕی دەرودراوسێ و دونیا.
تا ئەم چرکەیە پرسی موچە لە باشوور هیچ پێوەندیەکی بە بەغدادەوە نییە و ئەم باسە گرینگ و بە سوودە، بەڵام جێی ئەرە نییە. ئاگادار بانکی ناوەندیی ئەمریکا و یەکیەتیی ئوروپایش بخرێتە بەر دەستی دەسەڵاتدارانی باشوور ئەوا هەر نایانەوێت موچەی خەڵک بدەن چون ئەوەن کە هەن!

ڕێبوار ڕەشید
28/12/2020

https://eu.usatoday.com/story/money/2019/04/21/20-highest-paid-world-leaders-president-trump/39352195

تێبینیی:

1. بەپێی ماددەی یەکەم برگەی (1) لەیاسای ژمارە (1)ی ساڵی (2005) سەرکی هەرێم سەرکی باڵای دەسەڵاتی جێبەجێ کردنە. (7/6/2005 یاسای ژمارە 1)
لە ماڤکانی سەرکایەتیی هەرێمدا هاتووە کە "سەرکی هەرێم

نوێنرایەتیی خەڵک دەکات لە ئاستی ناوخۆ و جیهاندا، پەوەندییەکان و هەماهەنگیی نێوان هەرێم و دەسەڵاتەکانی فیدراڵی عیراق لە ژێر سەرپەرشتیدایە. نوێنرایەتیی خەڵکی کوردستان دەکات لە ئەنجوومەنی سیاسیی ئاسایشی نیشتیمانیی عیراق و لە راوێژکردن و دانووستاندن لەگەڵ حکومەتی عیراق".
هەروەها کە خەی "جێگرەکانی هەڵە دەبژێرێت" و "بەرپرسە لە پەسەندکردنی دامەزراندن و پلەبەرزکردنەوەی تایبەت کە پێشنیار دەکرێت لە لایەن سەرکۆزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و پەسەندکردنی هەموو ئەو یاسایانەی کە لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە دەردەچن. سەرەک دەسەڵاتی گەلاندنەوەی هەموو یاسایەکی هەیە بە پەرلەمان، بە یەک جار، بە مەبەستی گفتوگۆی زیاتر و هەموار کردنەوە".

2. مووچەی تەکەایی گشتیی بە بڕاووردی مووچەکانی دیکە، خوارەوە و سەرەوە، بەکار دەبردرێت. وشەی "مووچە" لە پەوەندیی کارکردنی مانگانەدایە، دەنا داهاتی دیکە بە ئەوانەی کە بە تەواویی لە دەرەوەی کاردان، یان کە نەخشن و ناتوانن کار بکەن، یان بەکارن بە شێوەی جیاواز و لە ژێر ناوی جیاوازدا هەن و کە لە دەڤەرتانی خاوەن سیستەمی خشگوزرانییدا لە چوارچێوەی مافی مرۆڤ و مافی کار و مافی ژیاندا فەراهەم دەکرێن. هەروەها کەم نیین ئەوانیش کە لە جوارچێوەی کاری تایبەتیی وەکوو سەرکاری کارگا و کەمپانیا و بانکەکاندا زێر لە سەرکەکەمار و سەرکۆزیرانیش وەردەگرن و دیارە ئەمانە باسی دیکەن.

نامەیەکی کراوە بە ئەحمەدی مەلا.. سەباح نەنجدەر

کاکە مەلا سەاو: کەی بەرهەمە شیعرییەکانتم خوێندەوە، واتە: (خەمەش و بەرد)، کەکراوەی هەشت کتێبی شیعریتە، ناوەندی نەشنبیریی ئەندیشە هەفتەی پەشوو و چاپ و بڵاوی کردەوە، ئەگەر چیتر شیعریش نەنووسیت، مەژووی داهێنانی لە شیعری هاوچەرخی کوردیدا، ئەزموونێکی تەواو هەستی و مەزنی شیعر دەپارێزی. بە هیچ

گومان و دڵ لێ دڵدانێک دەبم: بەشی زۆری شیعری ئێستای کوردی درۆزبووەوە، گەنجانکار نین، یان شیعری میللین. ئەگەر وەک شەوازیش میللی نەبن، وەک هەست میللین، لەم جۆرانەمان وەك بەردی دەم جۆگان زۆرن.
وا دەمەوبەیانە. بەرەبەرە تاریکی تەنك دەبێ. لەخوێندنەوەی دیوانەکەت تەواوبوویمە و خەم بێ پەشوازی باڵندە چاوەڕوانەکان ئامادە دەکەم. بەجریوە و جووکەوە باڵیان بەسەر ماڵەکەم لاردەکەنەوە و دڵنە حەوشەکەمەوە. ئاویان بێ دادەنێم و دانیان بێ دەکەم. ئەگەر زستان بێت ئاویان بێ گەرم دەکەم، هاوینیش سارد. جارجار دەنگیان تێکەڵ بەشمشاڵی قاڵەمەڕە دەبن. نەوای شمشاڵیش وەك شیعری پڕ ووناکی نهێنی، خاڵی بەهایە و لەگەڵم دێت و دەچێت و موومی لێ دەبزوێنێ.
وا باڵندەکان تێردەبن و لەدان دەکشێنەوە. باڵیان ڕادەوەشێنن، دەنگی شمشاڵەکە کپ دەکەم، لەنامەیەکدا ڕامانی سەرەکیم دەنووسم.
گرینگترین نەخش لێ ئەزموونی تێدا، زمانێ. زمان بوونی مرۆڤی تێدا دروست بووە و دروست دەبێت. نوێبوخشییش لەو وێنانەدا نییە، کە لێ ئەندازەیی و بنیادی وشەدا پێکیان دەهێنی و پێکت هێناون. لێ تەکنیکێ زمانییەکانتدایە، کە بێ گوێوتین بێ ئایندە ڕوانین بەکارت هێناون و بەکاریان دەهێنیت و کاراتردەبن.
دیوانەکەت ڕووبەرێکی مەحاڵ نییە، پانتاییەکی هەستەوەر، وەک تەکنیک ناسیم. بڕها و توانایی زمان لێ ئێستێتیکای تەکنیکدا ئاسێ و دوورییەکان وەردەگرێ و پێوانەی بێ دەکرێت. بێ قووڵاییەکان تێدەپەڕێ و پشت بێ پێکهاتێ زمانەوانییەکان دەبەستێت، تێی زمانێکی دووربینانێ دەچنێت، لەگەڵ ژیان دەگونجێ و بەرەو پێش دەچێت و تەمەکێ زیاتر دەکرێتەوێ.
زمان شەیتانی شیعرییەتی تێدا بەرجەستەیێ و بێ ناوبێ بەدوای هەموو تازێ و جوانییەک دەگەڕێت و کرانەوەیێکی زۆری هەیێ بێ ئەوانی دی، واتێ: بیندراو و بیستراو و نووسراو.
گۆینی پانتایی و بینا لێ ڕەحی گەرم و تەواو پارەزراوی داهێنەردا نەخش و نیشتەجێیێ. لێ دەخی هۆشیاریی تێندروستی گەنجانکارییەکاندا تەلیسمی نووسینی داهێنەرانێ دەکاتەوێ.
زمان بێ داهێنەر وەک قەناغی منداڵیی وایێ. زمان و منداڵیی دوو قەناغی بوون و دروستبوونن، بێ نووسینیش بابێتن. ئەو شتانەی لەم قەناغەدا دەیانبینی و هەستیان پێ دەکەیت، لێ ناخدا لێنوان زمان و ئاماژێ و شەوازی بینینی ڕووناکییەکی تازەدا دەبێتێ هەزی دەروونی و شەوێ زەرانبازییەک، هەندەک جار بێ تووڕەییەکی توند، هەندەک جاریش بێ نەرمونیانی لێ (گونجانێ هەستییەکان) و شوێنی

جیاجیادا لەدایک دەبن. پەیوەندییەکان هایە دەکەن و بەکارایی ئاسە و دوورییەکان دەبڕن، ئاسە و دووری تر دەکەنەوە. پرسیارێکە تەواو لەگەڵ خەماندایە و لە بیرماندا ون نییە. بە ڕەح کارلێکی لەگەڵ ئەزموونمان کردووە و لەمان دەپرسێتەوە. من چی بووم و ئێم چییە لە کردەی نووسینتدا، کە کردەی پەیوەندی بەردەوام بوویمە لە گۆشەی خودیتدا. ناتوانی واز لەو دنیابینییە بهێنیت، کە لە منداڵییدا وەرتگرتووە و وەریدەگریت.
کاکە ئەحمەد هەموو داهێنەرێک ناوەندێکی باڵا و خەبوونی داهێنانی هەیە، کارەکانی لەو ناوەندەدا دەردەچن و دەنەوە ناویشیەوە. ناوەندی باڵا و خەبوونی داهێنانی تەش (کتێبی شیعر)ە. بە دنیاییەوە هەرچ شیعرێك لەمودوا بنووسی، ئاماژەیەکی کتێبی شیعری تێدا بەرز دەبێتەوە.
سەاو و خەشویستی زەرم بە دیوانەکەت، کە ئەزموونێکی تەواو هەستییە. هەست کتێبێکی یەکجار فراوان و پڕ ڕووناکی نهێنییە. دەخی داهێنان دەکەوێتە ناو جەرگەی هەستەوە.

کانوونی یەکەمی ٢٠٢٠ هەولێر

زمانی قورئانەکەی کاک مەسعود.. مەحمود عەبدوڵا

درەکردن لاسایی سەزی دەرونە. افلاتون

مەسعود عبدالخالق یەکێکە لەنمونە دیارەکانی چەواشەکاری لەبواری فەلسەفەو مەژودا، ئەو پیاوە پەوایە دەبێت بەوانامە پاکانەی بەبکات، بۆیە بە گوترەی سەزی دەرون لەکەینەوە دەکات و قسەدەکات، لەپەناو سەزی دەرون اخلاقی زانستی دەخاتە ژێر پە. بەهەی پاشەکشەی ڕەشنبیران و جدی نەبونیان لە مەسەلەی فیکردا، زەمینەی چەواشەکاری بیرمەندانی ئیسلامی فراوانە. ئەمەش خیانەتی ڕەشنبیرانە.
ڕەشنبیرانێک کە پێیان وایە نابە دەمەقاڵە لەگەڵ کەس بکەین"هەتا گەدەمان تەک نچێت"، یاخود تەساموحمان هەبێت لەپلەی سفردا. بە جۆرێک لەجۆرە کان کولتوری پەست مەدەرنە زاڵبوە، ئیتر بە ئەوەی

بۆخۆمان بزانین لەدنیایەکی خاڵی لەئاقۆ دەژین. ئەمە بەهۆی ئەم پاشکۆیە تارمایی خوافیات گەماوەتەوە. وەک چۆن بەشایی سیاسی مەترسیدارە، بەشایی فیکریش مەترسیدارە، لە ئێستادا بەشایی فیکری هەیە و نەزانی پڕڕیسەندوە عەوام پڕڕست سەریان دەرهێناوە بەڵام خوافیات بەسەر دەکەنەوە. زۆرێش دەخۆشن کە نەقیزی ئاقڵانیەتیان لەسەر نییە و لە مەرگی خورافەدا هاتو چۆ دەکەن.

کاک مسعود تۆزێکی خراپە، بەجۆرێک کە ئابڕوی فەلسەفەشی بردووە. ئەم پیاوە لە فەلسەفە و مەژودا بەدوای سەزکانی خۆی دەگەڕێت نەک بەدوای ئاستیدا شتانێک دەڵێت کە خێشی باوەڕی پێنین،خۆئگەر باوەڕی پێبن ئەوا جگەی بزەییە. ئەم پیاوە زۆر بەچونی نازانستی و خوافی بەناوی زانست و ئەکادیمیبونەوە بەودەکاتەوە. بەڵام کاک مەسعود لای موریدەکانی کەسێکی خۆشویستە و هەر ئەوخۆشویستیی و پێ سەرسامبونە وایان لێدەکات بەهەموو دوعایەکی بڵێن ئامین! قسەکردن بە عەوام ، ئاسانە لەوانیە ئەوە بەسیاسیەک ئەوندە کێشە نەبێت،بەڵام بە ئەکادیمییەک کارساتە . لەگەڵ ڕێزم بۆ کاک مەسعود بەڵام"دڕیی زانستیش"هەر دڕیە . ئەگەر دڕیەکی ڕاستیش بێت ،لای ئەفلاتون دڕی ڕاست ئەوەیە کەسەکە نازانێت ئەوشتەی دەیڵێت ڕاست نییە ،ڕاستیش نزیکترین شتە لەزانستەوە .لەوانیە کەسێک شتێک بڵێت و پێی وابێت ڕاستە ،بەڵام لای کەسێکیتر ئەوشتە دڕیە. بۆنموونە یەکێک دەڵێت:"خودا لەقورئاندا دەفەرموێت ..."هەرشتێکی فەرموبێت گرنگ نیە،بەڵام هەر ئەوەی دەڵێت خودا فەرمویەتی ئەوەدڕیەکی ڕاستە.هیچ پایەکی زانستی و لۆجیکی نییە تەنیا باوەڕە. ئەوە بە کاک مەسعودو کەسێکی ئاسایش هەروایە .کاتێک دەبینین هەرکەس ئازادە چ بیروباوەڕێکی هەیە لە پێناو تەساموحە لەگەڵ مرۆڤ ،بەڵام کارساتە تەساموح لەسەر حیسابی حەقیقەتو ئاقڵ بێت .ئەمە لەوەدا ئازاد نین بیروباوەڕو سزی دەرونمان تێکەڵ بە زانست و فەلسەفە و مەژوو بکەین . هەڵەکانی ئەم پیاوە زۆرن،هەرکەس خوێندەواربێت دەزانێت کاک مەسعود لەتۆژینەوە کانیدا بڕیار نییە و بەدوای ئارەزوکانی خۆی دەگەڕێت. ئاشکرایە ئەمە چیمان دەوێت ئەوەمان دەستدەکەوێت ،بەڵام حەقیقەت تەنها لەناوکتێبەکانیش دانییە،لۆجیکی نوێ تەنها لەناو کتێبەکان بەحەقیقەت ناگەڕێت. لەم ڕۆژانەدا کاک مەسعود بابەتێکی بەناوکردوە لەوبابەتەدا دەیەوێت بیسەلمێنێت کە زمانی قورئان عەربی نییە،بەڵام من پێی دەڵێم زمانی قورئان عەرەبییە و قورەیشیش! هەندە بەگەڕ دەنێتەوە بە بەڵێی مەنتیقی فەهمی یان ئەرستەیی،کە ئەم مەنتیقەش مەنتیقی جەدەلە و بەکەڵکی ئەمە نایێت . چونکە ئەم لۆژیکە ئەمە بەس لای باوەڕداران

کاری پەدەکرێت و سەرچاوەی دڵگمابونە. پاساوی ئەوەیە عەرەب خەیان لەقورئان تێناگەن و قاموس بەکاردێنن بۆ تێگەیشتن وەک خۆکەکی کەم قسەی پەدەکات . بەڵام کاک مسعود بۆ ئاگایی لەوەی کە زمانی دڕق و زمانی ڕەژانە جیاوازە . ئەمە زەرجار بەخوێندنەوەی کتێبکی کوردی پەویستمان بە هەمبانە بۆرینە دەبێت و لەهەندە وشە تێناگەین بەڵام ئەوە واتای ئەوەنییە ئەم وشانە کوردی نەبن . هەندە وشە هەن دەمرن، تێنانێت لەنوسینیش دا بەکارنایێت بەڵام ئەوە واتای ئەوەنییە ئەم وشانە لەبونەوری فەزایی داکەوتبن . ئاشکراشە لەهەموو زمانکدا وشەی بیانی هەیە،لەقورئانیشدا هەروایە وشەی کوردی و سریانی و ...هەیە، بەڵام ئەوە بەم واتایە نیە کە ئەم زمانە زمانی میللەتکە نەبێت. زمان بەرهەمی بیری مرۆڤە ،یان وەک مەسعود مەحەمەد دەڵێت "زمان تەرجومانی هەشە".

من نامەوێ بیسەلمێنم کە کاک مەسعود هەڵەیە.چونکە هەربۆچی قورئانکەی خۆی هەڵەیە. لەقورئاندا هاتوە کە زمانی قورئان عەرەبییە!پاشان هەرلەقورئاندا هاتوە کە بەهەموو قەومەک پێغەمبارمان ناردووە بەزمانی خۆی!پاشان بۆشکی زۆری قورئان مشتومڕە لەگەڵ عەرەب بگشتی و قوڕەیش بەتایبەت کەواتا چۆن لە مشتومڕەکەی تێگەیشتن ئەگەر عەرەبی نییە .تێنانێت ئایەت هەیە وەک زمانی ئەبو جەهلە کاتک عەرەبکان شتکیان وتوە بۆتە ئایەت و لەقورئاندا جێگیراوەتەوە.ئەوە عەرەب بو بەزمانی عەرەبی وتیان ئەوەی محمد دەیەت ئەفسانەی پێشینانە !پاشان وەک وتمان زمانی قورئان تەرجومانی هەشی عەرەبە . کاک مەسعود دەیەوێت ئەواستیە بشارێتەوە"کە خودا قەرزاری زمانی عەرەبییە"ئەم هەڵەیەی بە ئەوەیە. بەڵێ خودا قەرزاری زمانی عەرەبە،قەرزاری خودی عەرەبە ،عەرەب نەبوایە قورئان نەدەبوو! ئەمە کوردین بەڵام ئەگەر "مادە"ک زیندوبێتەوە لەمان تێناگات.ئەوەمانای ئەوە نییە کە زمانی ئەمە هیچ پەیوەندی بە مادکانەوە نییە،بەڵکو مەسەلە ئەوەیە زمان گۆڕە دەکات ،هەندە وشە دەمرن و وشەی نوێ دێنەکایەوە. دەکرێ بەڵێن زمانی قورئان زمانکی مردووە، بەو واتایە کە لە گفتوگۆی ڕەژانە بەکارنایێت .پاشان قورئانی بەزمانکی شیعری نوسراوە.جا ئەگەر بەقسەی کاک مەسعود بێت ،شیعری سەردەمی جاهیلیش عەرەبی نین.

زمان ناتوانێت سەردەمکان ببڕێت چونکە بەرهەمی هۆشی گەلکە لەکات و شوێنکدا. بۆچی لەقورئاندا وشەی کامپیوتەر نییە،چونکە عەرەب لەکات و شوێنک دا ژیاوە لەسەردەمی قورئاندا، کە ئەوکاتە بۆ بیری ئەواندا نەهاتوە.ئەوکات تەنها ئەوشتانیان زانیوە

کەبەرهەستن وەک حوشتر و ئەسپ و شمشەر ،یان ئەوشتانەی کە نابەرهەست و باوبون وەک جنەکە . بۆیە ئاگەر بمانەوێت ئەو هەڵەیەی کاک مسعود بڵێت دەرخواردی خەڵک بدەین،دەبێ بڵێین قورئان دروێ و دەستکاری کراوە. بەڵام موریدەکانی شێخ قەت بیرناکەنەوە ، ژیانی ئەوان بەگوێرەی بیرکردنەوەی شێخ بڵێودەچێت،و بۆیەکی شێخ دەبینن.

ئەم پیاوە لەبابەتەکانیتریشدا هەروایە،بۆتایبەت لەمژودا،مژو بە پێی ئارەزو و تێگەیشتنی خۆی دەگۆڕێتەوە! کاک مەسعود کارساتێکی گەورەیە بەسەر بیرکردنەوەی انسانی کوردەوە . لە کۆتایدا دەبێت بڵێم خودی شەریعەتی ئیسلامی لەعەرەب وەرگیراوە . ئەوە عەرەب بو حەجی داهێنا و بەردە ڕەشکەی پیرۆز کرد،چوارمانگ جەنگی حەرامکرد ،بەڵام محمد هات هەندێ چاکسازی تێداکرد. خودی محمد تەواوی عەرەب لەخۆدەگرێت .سایکۆلۆژیای محمد سایکۆلۆژیای قەومەکە بەچاکو خراپەکانیەوە . جاران دەیانگوت محمد نەخێندەواربوە عەرەبی نەزانیوە،ئێستا ئێمەن نەخێر قورئان عەرەبی نییە . کاک مسعود دەیەوێت قورئان ڕزگاربکات لە لۆژیکی سەردەم،بەڵام ناتوانێت .

مەحمود عەبدوڵا

حاجی قادری کۆیی’ هەشتا لەناومانۆ.. هەمەت عوسمان

لە هەموو وڵاتێک، کاتێ تەنگژەیەک دروست دەبێ، کە ئاگاری ئەوەی لێدەکرێ ببێتە هۆی لێکترازانی چینەکانی کۆمەڵگا و بەجۆرێک هەریەک بکەوێ دژێک و ئەو ئەم ناخوێنێتەوە و ئەم گوێ لە ئەو ناگرێت… لەم کاتانەوتەزا و ئامۆژگاری ئەو کەسانە دێنەوە گۆڕێ و کە سەردەمێک لەمەوپێش، لە ڕۆژگای جەری نووسینەکانیانەوە بیان جەهەشتووین. ئێستا و لەم حاڵی ناحەزی ئەمەڕۆتە و شیعرەکانی(حاجی قادری کۆیی، پیرەمەرد، بێکەس، پشەو، موفتی پێنجوێنی…هتد) زۆرترینی ئەوانەن کە دژێی لەناومانن و ئاگاداری ورد و درشتیی ڕووداوەکانی ئەمڕۆن، ئەوش هەیەکەی بە ئەوە

دڵگەتەوە، کوردناس بوون و هەڵچووبوونە مەخی تاکی کورد، ئەوان زەرباش کەسایەتی و مەزاڵی کوردیان ئەزمونکردبوو! ئەو بەرباس خستەنەش بۆ ئەوێ بیری ئەمە بهێننەوە،کە دووبارەکی و حیساب بۆ یەک نەکرد، هەوێنی ئاژاوە و خۆشکردنی دڵی بێگانە و ئەغیارە… بەڵام کاتێ بەوە دەزانین کە هەموو شتەکمان لەدەستچووە و ئیتر دەرگا و هێگایەک بۆ گەڕانەوە نەماوە! ئەوەی ئەمە دەماناوێت لە چەند ستایەک شانۆکەوی شیعرێ ئامەژگاریەکانی بکەین؛(حاجی قادری کۆیی)یە… ئەو لە هەر کەس زیاتر ئەزمونی لە تاک نادادی و دووڕوویەتی و بۆ کەسی و نەبوونی و برسیەتی و گشت چەرمەسەریەکانی هەژگار هەبوو، هەموو ئەمانە کردبوویان بە مامەستا و دەروونناسێکی بلیمەت، هەر لایەکی ژیان بگرێ، ئەو قسەی لەسەر هەبووە. ئەو دەرکراوی دەستی (شێخ نەبی) و شێخ نەبیەکانی دیکە بوو، ئاخر تەنها لەبەرئەوەی ئەوەی نەدەوت کە ئەوان دەیان ویست بیڵێ، هەرچی مەلا و شێخ و ئاغاکانی ئەو سەردەم، مودمینی عەقیدەتێکی پاتکەرانە و بە بنەمابوون، لە هوانگەی ئەو سەردەم خوێندنەوەی بە سەردەمی دوای خۆشی دەکرد و هێگای ژگاری دادنا، بۆیە تەواو ئەوە دەرچوو کە ئەو وتی…

”هەتا وەک ئاگری بن کابن لەگەڵ یەک
ئەگەر تەفانبێ لەشکرتان بە پوشەک“

ئەو باش شارەزای مێژووی نەتەوەکەی بوو، دەیزانی کورد لەوەتەی هەیە، کوشتەی پیلانی ناوخەیی و گای بنەی خەیبە، دەیزانی گەر مەرانەی ناوخۆ لەگەڵ، کورد دەبەت بە خاوەنی هەموو شتەک، بەڵام کورد کوشتەی دەستی خەیەتی، بەیە چەن لە هابردوو نەیتوانیوە بگات بەهیچ، لە داهاتووش حاڵی لەوە باشتر نابێ، چونکە هەرچەند کورد خاوەنی شەکەری بەجەربەزەبووە و هێگاکانی تا ئۆپەڕەی نەرمیان نواندووە بەرانبەر دوژمن، بەڵام کە تینیان گەیشتبەتی، وەڵامەکی دەمکوتکەری دوژمنیان داوەتەوە.
لە هەموو مێژووی کورد، هەستیەک نابینی نووسرابێ، کورد خاکی فەان وەاتی داگیرکرد، کەچی هەمیشە خەی لەبەردەم لەتکردن و پارچەپارچەکردنبووە، سەرباری ئەمەش ئاەای ئاشتی و پێکەوەژیانی هەگرتووە، بەڵام هەکاری هەموو ئەم لەت لەت بوونەش، (قەواعید)نەبووە، بەڵکو(قاعید)ێ بە سەروپا و نەزانکانن؛ کاڤامانە سیاسەتیان کردووە و هەمیشە خۆ بچوکردنەویان بە لاوازترین ئەغیار کردووە، لەبەرانبەر دەستکەوتێکی بچوکی کەسیی…

”ئەو سەگانەی کە لەلای ئەمە وەزیر و کەلان

بەنە لای تۆ بەخودا نایکەیتە گاوان و شوان

ئەمە کەرمیزە دژمنین وارسی شەرعی نەبوین
هەموو عەبدی صەنەمن، باسی مەکە گەورەکەیان"

بۆچی، کەم ئاغا و میر و دەربەگ و ئابووری بزوتنەوە سیاسییەکان هەیە، خەیان لە بەرانبەر خەبات و بەرات ئاگرتبێ و ئازی نەبووبێتن کوردفرۆشی نەکەن! هەمیشە لاوان خوێنیان ڕشتووە لە پێناو زیاتر مانەوەی پیرە کاو عەقڵەکان! ئەوانەی چەندین ساڵ ئامادەن خوێنی گەنجان بڕژن، بەڵام لە چەند کاتژمێرێکی کەمدا، نیوە و هەموو خاکە خوێن لەسەرژاوە بدزنن، بۆ؟ و سەد پرسیاری بێ ئاسا بکە، وەڵامێکت دەستگیرنابێ! ئەمە لایەک؛ لایەکی دیکە، دەبێ میللەتیش هۆشیکی هەبێ، تا ئێستا ئەو بیرکردنەوەمان لا دروست نەبووە، لە ئاگری دژانی سەرکردە و سیاسییەکان، ووبەووی پرسیاری جددیان بکەینەوە و هەڵگرانەوەیەکی سەرتاسەریان لە دژ بکەین... چەندین سەرکردەی جیهان، لەپای دژانیان لە شەڕ و بێ دەستەوەدانی خاک، بە دەستی میللەتەکەی خەیان لەناوبراون. باشە تا ئێستا کام سەرکردەی کورد، چ لە مژووچ لە ئێستا، لەبەرانبەر ئەو دژانە گەورانەی کە دەیکەن و کردوویانە، لە گوێ کاتریان پێ وتراوە؟! کەشکێ ئەوپە سەرباری هەموو شکستێک وەک ڕزگارکەر و داینەمۆی بیری نەتەوایەتی مامەڵەمان لەتەک کردوون!

"دەفعەیەک ئیمتیحانیان ناکەن
تێبگەن زەهرە یا تریاکن"

کام تاقیکردنەوە؟ ئاگەر دەزگایەکی لەپرسینەوەی کارا و بوێر هەبووایە، ئەمەمان بەسەر نەدەهات، سەدان کەسیان لەناو یەک کوشت، هەزارانیان لە شەڕی بێگانە بە کوشتدا، لە هەر دوو بارەکە بە دژاویی گژانەوە! ئێستا لە کوێن؟ چی دەکەن؟ بەداخەوە میللەتیش (صم بکم) خەیان کردووە بە (کڕی شەربە)!

"ئەو کەسەی دەوەستەندی چاکە
بەندەیی ڕەمی؛ یانی ناپاکە"

ڕەحمەتت لێبێ حاجی بەختە و ڕاستگۆییت، ئەبێ حاجی چ سەروکارێکی لەگەڵ سەرکردەکانی ئەوسا هەبوو بێت؟! باشە گەر نەیبووە، چۆن زانیویەتی دەوەستەند هەمیشە پارێزگاری لە دەوەستەندی خەی کردووەتەوە و لای گرنگ نەبووە، میللەت و ڕەعیەت چی لێدێ؟ ئاخر ئەوکات دەوەستەند تەنها چینی دەسەڵاتدارەکان بوویتن، حاجی ئاگەر

نەچووبێتە دەرباری میرنشینەکانی ئەو ساش و ئاگاداری ورد و درشتی هۆوداوەکانی ناو کۆشک نەبووبێت، بەڵام لە(ئەنجام)ی کار، ئەوەی درککردووە! ئەو کە لەسەرتاوە نەیزانیوە، بەڵام خۆ ئەنجامی کار هەموو دەیزانن و ئەویش زانیویەتی، بەڵام زانینی حاجی فەهمانەتربووە لە کەسە سادەکان، ئەو بە چاوەکی ڕەخنەگرانەوە لە هۆوداو و پێشهاتەکانی ڕوانیوە، تەنانەت پێی وابووە تەنها بە قەڵەم هیچ ناکرێ بە گەڵەانکاری، بەڵکو دەبێ چەکیش هەماهەنگبێت لەگەڵیان، واتا چەک و قەڵەم پێکەوە شانبەشان بڕۆن هەر هۆوداوەکی نەخوازراو ببنەوە، ئەوەتە دەڵێت:

"بێ شیر و خامە دەوڵەت پایدارە
ئەمن خامەم هەیە و شیر نادیارە"

ئەم خوێندنەوەیەی حاجی بۆ تاکی کوردی کوردووە و تیایدا سەرکەوتووبووە، بۆ هەمان شێوەش (محمد ماغوت) بۆ تاکی عێراقی کردووە، واتا هەردووکیان زانیویانە کاتێ نووسینەکانیان پارێزکا و نرخی دەبێ، کە خەیان مردن و داهاتوو ڕاستەقینەی قسەی ئەوانی سەلماند. ئەوەتا حاجی بەووی ئەوە دەخاتە ڕوو:

"ئەو قسەیەی ئێستا عەیبی لێدەگرن
ئەو دەمێش دێ کە ئەوە بەی دەمرن

هەر چلۆنێ ئێشاڵێتی فەرموو
وەک کەمامەت هەمووی وەها دەرچوو"

کورد لە چاوی حاجییەوە(هەتا نەینە لە تەبقەق، ناڵێ ئەهاهو سەدەق)، ئەوەی ئەو وتی، ئێستا دێ بە دەڵێی دەبینین چۆن دەتێ دی. لەم ساتە ناسکەی ئێستا، ل هەموو کات، تاکی کورد لەک دوورن و دوژمنی خوێندنەوەی یەکن، ئەوەندەی بە خوێنی سەری یەک تینوون، ئەوەندە تامەزرۆی خوێنی بەگانە نین، بەڵێ کاتێ؛ لەسەفەری خوێندنەوەی دیوانی حاجی دینەوە، تێدەگەین (نەبی ماوێلەی) یەکان چ کەسێکیان دەرکەردووە! قەدری چ گوهەرێکیان نەزانیوە! دەستاتدارانی ئەوسای کێ، چۆن پشتیان لەحاجی کردووە و هۆویان بە (شێخ نەبی) خۆشبوو! بەهەمان شێوەش ئێستاش ئێمەی (شێخ نەبی) کارایە، بەڵام لە بەرگ و دەم و چاوی نوێ، ئێستاش ئەو ڕەحە دژ بە جوانییە لە کێڵە هەیە و دەیبینین.

سەرچاوە// سەردار حەمید میران و کەریم شارەزا، دیوانی حاجی قادری کۆیی،1986

مەڤێ ئامانجدارێکان کێن؟، مەڤێ بێ ئامانجێکان کێن؟.. ئەحمەد کامەران

زۆر بەکورتی دەمەوێت باس لەم دووجۆرە مەڤانە بکەم کە لەسەر ئەم گەی زۆیە بوونیان هەیە…

مەڤێ بێ ئامانجێکان کێن؟ راستیەکەی نابێت بگوترێت، کە ئەم جۆرە مرۆڤانە کەسانێکی خراپن یان هەرشتێکی دیکە. چوونکە لە کۆتاییدا ئەمانیش مەڤن و خاوەن پێگەی خۆیانن لەنێو کۆمەڵگاکاندا، بەڵام ئەوەی جێگای داخە کە ئەم جۆرە مرۆڤانە تەنها لە شتێ لاوەکیەکانی ژیان تێگەیشتوون، واتە خاوەنی هیچ پێژۆو سیستەمێکی ئەکادیمیانە نین بۆ ژیانیان، لەگەڵ ئەوەشدا زۆرترین کاتەکانیان بۆ شتێ بەکەڵک و لاوەکیەکان بەسەر دەبن، تەنها وا دەزانن کە ژیان بریتیە لە رابواردن و سێکس و خواردن و خواردنەوە و …هتد

مەڤێ ئامانجدارەکان کێن؟زۆرجار دەگوترێت کە گوایە مەڤێ ئامانجدارەکان ،هەموو رابواردنێک لەخۆیان قەدەغەکردووو سەرقاڵی کۆمەڵێک بابەتی دیکەن ، راستیەکەی نەخێر ، مەڤێ ئامانجدارەکانیش هاوشێوەی مەڤێ بێ ئامانجەکان ئەوانیش رادەبوێرن و چێژ لە ژیان وەردەگرن بەڵام چۆن؟ مەڤێ ئامانجدارەکان خاوەنی ئەتەکێت و پێنسیبی تایبەت بەخۆیانن بۆ ژیان ، واتە سەرجەم سێکتەرەکانی ژیانیان لە رێگای کاتەکانیانەوە رێکخستووو ، گرنگی بەهەموو شتێک دەدەن کە لە فەلسەفەی ژیان دا هەیە، واتە تەنیا خۆیان بۆ شتە لاوەکی و کرچ و کاڵەکان نابەستنەوە، بەڵکو بەدوای شتە نوێیەکان و سەرسوڕهێنەرەکانی ژیان دەکەون.

ئیتر خۆت بۆیار بدە کە لەکامیانی؟

ئەحمەد کامەران

هایکو.. ببوار غریب

لوتکەیەکی بەرز،
هەیەکی پیر؛
چاوەکانم کز دەبینن!

تەم ومژە،
نابینێت کەوی حاڵم؛
چاوی دێت!

لەزمەی باران،
لەژوورەوە سەرینەکەی تەڕ؛
دایکی شەهید!

گەشتەکی دوور،
سەبەری پیرە دارەک؛
ماندو بەپەوە!

لەدامێنی چیادا،
کەوەک دەگری؛
قاقای هاوچێک!

باران دەیشوا،
با دەی نێژە؛
جەستەی گەڵا!

بەدزی ئەستێرەکانەوە،
جارجار لەکانی دەڕوانێ؛
مانگ !

ئای دەژنێ یادە وەریت،
دەی مردووم؛
بەشکەی خەیاڵ!

دەڕپە فرمێسکی سوێر،
یادەوەریەکی شیرین؛

لەژگارەکی تا!

بە هە ناسیەکی گەرم،
ملیان ناوە بە هە ناسە ساردیەوە؛
کەچبەر!

بەوتاییەوە،
یادەکی شیرینی بیرخستەوە؛
گوڵە ژاڵە!

چاودێر ،
بەسەرماڵی دەوەنەکانەوە؛
دارچنار!

خەشترین ئاوازی هە یە،
شەبی حەیران دەکا؛
خوڵەی چەمەک!

بەشەوقەوە چاوەڕوانە،
بەنی یەکەم باران بکات،
زەوی وشک وتینو!

بەژێر پیرەدارەکدا،
شوانەک تە دەپەڕە؛
بەنی چاو سەدای شمشاڵ!

تینوی پرژە ماچە،
خاک لەوی وشک بووە،
نازدەکات سەبەر!

پیشەیان چەشە باننەدە؟ کاکە

زاموا.. پەری عەبدوڵا نامق

ڕەخنە:

واڵاس ستیڤنس ی شاعیری ئەمریکی لە شیعرێکی جواندا بابەتی شیعر دەخاتە خزمەت ڕەفتارە ناوازەکانی باڵندەیەکی زەر زیرەکەوە کە ناوی (ڕەشباڵندە)، کە بە ئینگلیزی (بلاك بەرد)ە و تەهەکەشی دنیای مرۆڤ و پەیامەکانی شاعیرو ساتی دەروونی تایبەتی خۆی دەکات ، ئەم باڵندەیە وەك ئاوێنەی ئاوی دەنگێکی سیحراوی نەغمەخوانی هەیە، لەگەڵ ئەمەشدا نزیکە لە ژینگەی مرۆڤەوە (بە تایبەتی بە ئاوانەی لە سەروو دەریای ناوەڕاستەوە دەژین) کە لە جوانی سروشت رادەمێنن چەندان وانەی بەسوود و ڕەفاری سەرنجڕاکێشی لە دیقەت دەدەن، ئەم باڵندەیە زیاتر لە ئەوروپا و باکوری ئەفریقاو ئەمریکا، نیوزلندا و ئوستراڵیاو بەشێکی ئاسیاو ئەفریقا دەبینرێت و جۆرەکانیشی هاوشێوەو نزیکی یەکن، بە تایبەتی ئەوانەی لەو وڵاتانەدا دەژین و نزیکییان لە دنیای باڵندەکانەوە هەبێت دەزانن کە ئەم باڵندەیە خاوەنی سیفاتی تایبەتەو جیای دەکاتەوە لە باڵندە ئاست نزم و کەم بەهرەکانی تری وەك چۆلەکەو ڕیشۆکە، بەڵام ئەوەی جێی سەرنج و ئاسۆفە ئەوەیە کە سەرلەبەری ئەم شیعرە جوانە و ئەم باڵندە ناوازەیە کە لەم شیعرەدا هاتووە لە لایەن کاك زاموا محەمەدەوە بەهۆی وەرگێڕاوەو کراوە بە ڕیشۆکەو لە ماڵپەڕی گەلاوێژی ڕۆژی ٧ی دیسەمبەری ٢٠٢٠دا لە بەشی هونراوەدا باوکراوەتەوە..

ناونیشانی شیعرەکە ئاوهایە:

Thirteen Ways of Looking at a Blackbird

لەڕاشدا زەر ئاشکرا دیارە کە ناوی باڵندەی بلاك بەردی بەکارهێناوە کە بە کوردی دەکاتە ڕەشباڵندە، بەڵام کاک زاموا کردوویەتی بە ڕیشۆکە، لە کاتێکدا ڕیشۆکە لە ئینگلیزیدا بە گشتی پێی دەگوترێت:

ستارلینگ Starling

لەڕادا ئەمەی خوێنەران بە ئاوەی زیاتر چەواشە نەبین و بتوانین چەند لە بارەمەتە جیهانییەکان ببینین، باشتر وایە ئاوانەی دەیانناوێت کاری وەرگێڕان بکەن وردەکاری بۆن و لەکێنەوە بە بارەمەکان بکەن و لە ئاستی زانستی وەرگێڕانکانیان دنیا بن: بە پێداچوونەوەی چەندان جارەو نیشاندانی کەسانی تری شارەزا بە دنیابوونەوە، ئەنجا گەڕ ویستیان لەبەت بیخەنە بەر چاو و چێشی خوێنەران و لەکدانەویان، ئەگەر نا ئاوا فەوزا دوای فەوزا لە بناغەوە بوون و ناسنامەو مەعریفە هەدەتکێنێت و سەرە داوی

ڕەسەنایەتی و راستییەکانمان لە بزر دەبێت و هیچمان نابێت بە هیچ، خۆ لە راستیدا بەخشین و ئەدەبیات و داهێنان و جوانکاری هەر پەزلەدان نییە بە دابەزاندنی وێنەیەکی شێخسی کەشخە بە جگەرەوە لەگەڵ بابەتکاندا یان بەکارهێنانی بە سەرنجدانی خوێنەران و وەک یەکلامکردنی هزرمەندبوون بەکاربێت!
بە هیوای سەرکەوتن بە کاک زاموا، بە دنیابوونەوەش وا لەردا ئەم بەستەری هەردوو بابەتە وەرگێڕاوەکەی کاک زامواو شیعرە ئینگلیزیەکەی خودی شاعیرە:

پەری عەبدوڵا نامق

_____

یەکەم/ وەرگێڕانی زاموا محەمەد
galawej.com/2020/12/2020-12-07165041.html
دووەم/ شیعرەکە لە سەرچاوە ئەسڵیەکەیەوە:
www.poetryfoundation.org/poems/45236/thirteen-ways-of-looking-at-a-blackbird

---

لەقینی بەردەکان" و شکانی دەکان.. نووسینی: دلێر کەریم

خوێندنەوەیەك بە ڕەمانی "لەقینی بەردەکان"ی سەلام عومەر

ئەدەب بەشێوەیەکی گشتی و ڕەمان بەتایبەتی ئەرکێتی دەستمان بگرێت و بمانخاتە بەردەم دیان تەفکرین و بەدواداچوون و ئامان، ئەگەر وانبێت واتا نەیتوانیوە جێگەی خۆی بکاتەوە و نووسەری بەرهەمەکە تەنها نووسیوەتی و وەك ئەو سەدان بەرهەمەی تر کە پێشتر هەبوون، تەنها کاتییان پێوە بەهەدەردراوە و بوونەتە بەرهەم نەك زادەی بیرکردنەوەی قووبن. دواجاریش کە دەبنە بەرهەم و ناودەنرێن بە کتێب تەنها قەبارەیەکیان هەیە و لە ڕووی فیزیکییەوە شوێنەك دەگرن لەسەر کتێبخانەکان و نابنە بەرهەمەك کە شوێن لە دە و دەروون و زاکیرەمان بگرن. لەڕاستیدا بەرهەمە باشکان شوێنیان دە و دەروونی خوێنرانە نەك ڕەفی کتێبخانەکان، بەرهەمی ئەدەبی گرنگ وەرگرتنی

ژمارەی سپاردنەکەی نییە هێندە گرنگ نەزاندی خۆنەرانی بەرهەمان وەرگرت.

"لەقینی بەردەکان" بەرهەمێکی ئەدەبی سالی 2020 کە لەگەڵ خوێندنەوەیدا دەستی گرتم و بردمییەوە بۆ ڕۆژانی خوێندنی زانکۆ، هەموو یادەوەرییە تاڵ و شیرینیەکانی بەم گەڕاندەوە، ڕێنگە خوێندنەوەی ئەو ڕەمانە نەبایە زاتی ئەوەی نەکردایە یادەوەرییەکانم وەک پەیمانێکی یەک یەک هەڵدەمەوە.
جوگرافیایی ڕەمانەکە هێندەک دیمەنی هەولێر و هێندەکی قەڵادزێیە، مۆژووەکەی دەگەڕێتەوە سانی پێشتر کە هێشتا مۆبایل نەبوو، خۆشویستی ڕاستەقینە خەی لە چرپە و نامەی دەستنووس دەبینیەوە. ناونیشانی ڕەمانەکە " لەقینی بەردەکان"، بە منی گەرمیانی لەسەرتاوە واتگەشتم لە قین واتا لە ڕقی بەردەکانە، تا وردە وردلەگەڵ ڕەچوونم بۆ نەویدا تێگەشم جووڵە و لەقین یان لە ڕینەوەی بەردەکانە.
سەرتای ڕەمانەکە وەسفێکی چیایی سەفینە و کورتە مۆژوویەکی لە خەباتی کوردایەتی دەگێڕێتەوە و دەڵێت :

"سەفین بەقەت ژمارەی تاشە بەردەکانی تەپ و گوللەی بەسەردا باریوە کەچی هەر لەجێی خەی وەستاوە و نەلەقیوە"، چیرۆکەکە باس لە خۆشویستی ڕاستەقینەی نێوان مرۆڤەکان دەکات کە نوسەر لەناوەڕاستی چیرۆکەکەوە بۆ شێوەی "فیدباك" دەمانگێڕنێتەوە بۆ سەرەتای ڕووداوەکان و دواتر لەو شوێنەی ناوەڕاست دەستپێدەکاتەوە تا کۆتایی دیمەنی ڕووداوەکە دەمانبات، بەگشتی دیمەنەکانی خەمناکن و ڕێنگە نووسەر بۆ مەبەست ویستبێتی پەمان بڵێت : قەدەری سیاسی و خۆشویستی و هەموو کارێك لەم نیشتیمانەدا هەر خەمناکە.
قوتابیانی بەشی زانستی جیلەجی " زانویناسی" هەولێر لە چیایی سەفین دەبن بە توێژینەوە، دواتر "بەردێك" دەلەقێت و دەخزێت و ئاویش دەبێتە هۆکاری تەقینەوەی کانییەك و بەردەکان هەڵدێتەکێنە. چیرۆکی ئەو تەقینەوەیە هەموو کوردستان دەگرێتەوە.لەکاتی کوتنی یەکێك لەتاوەرەکان بەسەر قوتابییەکی جیلەجی بەناوی "ڕزگار " گیان لەدەستدەدات.
لەم نەوەندەوە نوسەر دەمانباتەوە سەرەتایی ڕووداوەکان، ڕزگار لە زەدی خەی قەڵادزە، بەچەند ساڵێك پێش هاتنە زانکۆی لە هەولێر عاشقی کچێك دەبێت بە ناوی "نازدار"، بەناو مردنی ڕزگار بە بەردی چیایی سەفین دەبێتە زیندووکەرەوەی چیرۆکی مردنی نازداری خۆشویستی لەکاتی یاریدا بەردی دەستی منداڵێك بڕیدەکەوێت و

دەیکوژێت، ئەو وادەکات هەمووان وەك شەیتانێك لێبڕ بڕوانن و پێناسە و چیرۆکی سەیر سەیر بەناوی شوومی بڕدەو بگێڕنەوە، نوسەر بەناوی بڕدتاشکەوە پەمان دەدات:

باشە قوەمساغێك بەکڕیەتی بڕد بەکاردێنێ و خەڵکی پەدەکوژێ بڕد خەتای چییە و چیبکا؟
هاوڕێیەکی ئزگار بەناوی قەندیل کە ئاگاداری چیرۆکی خەشوەیستیەکەی ئزگار و نازدارە زیاتر لەهەمووان نیگەرانی مردنی ئزگارە و دەبێتە بکڕەکی کارای ئووداوەکانی دوای لەقینی بڕدەکان.
قەندیل دوای مردنی ئزگار ئاپڕتەکی دەخوێنێتەوە کە لە چیایی سەری ڕەش ئامادەی کردووە، دەبینێ لە کۆتایدا **نوسراوە :**
ئەم نامەنین بەناو بڕد هەر دەمێنێ .
لەڕەوە قەندیل کە هاوڕێی گیانی بە گیانی ئزگار دەبێت و خەڵکی هەمان زێدن کە قەنادزێن، لەگەڵ وێڵی کە کوێکی هەولێرێ و پێکەوە سیانێیەکی گونجاون و تێکەڵاوی خەزانیان دەبێت، دوای مردنی ئزگار بەبڕد و زانینی چیرۆکی مردنی نازداریش بە بڕد، بیر لەوە دەکاتەوە چیرۆکێك بنووسێت بەناوی لەقینی بڕدەکان.
چیرۆکی مردنی نازدار بە بڕد هێندێ بە ئزگار کاریگەر دەبێت کە زەرجاران دەچێتە سەر گۆڕەکەی و دەگرێت، دایکی کچێکە و دولبەری خوشکی دەیبینن و تێدەگەن کە ئەم کوڕە خەشوەیستی کچێکیان بووە، دواتر کە تاریك دادێت و هەردوو خەزانەکە بە شوێن ئێندامانی خەزانەکەی خەیانەدا دەچن و دەبینن لە سەر گۆڕی نازدار بووراونەتەوە.
ئەم ئووداوە خەزانەکان دەخاتە بڕدەم لێکدانەوە و تێامانێکی زۆر، نوسەر دەیەوێت بڵێ کەمێگای کوردی کەمێگایەکە بوردی دەچنێ بنچینەی ئووداوەکان و هەموو هەنگاوێك باجێکی قورسی هەیە.
شەوێك ئزگار خەون دەبینێت بە نازدارەوە، کورتەی خەونەکەش ئەوەیە نازدار گۆڕەکەی و چواردەوری گۆڕەکەی ئاودەدات و خەریکی چاندنی گوڵە. دواتر ئوون دەبێتەوە کە چارەنووسی مردنی هەردووکیان بڕدە و زەری پەناچێت لەتەنیش گۆڕی نازدار گەڕێك دەکەن و ئزگاری تێدا دەنێژن.

دوای مردنی نازدار، ئزگار و قەندیل زیاتر هەگری یەکدێبن و بە یەك هەناکەن. هەردووکیان لای باوکی ئزگار کە ناوی ئەخێ بەیاغچییە دەستدەکەنە کار و ئاشنای ئیشکەیان دەبن.
دواتر گۆڕی نازدار لەسەر داوای باوکی نازدار هەڵدەگرن، باوکی ئزگاریش ئامۆژگاریان دەکات بە ئەوەی پارەی ئەوکارە وەرنەگرن،

دیارێ لە کوردستاندا ئەو تەکنەاوی هەگریێی لەنەوان گوندکاندا هەیە وەك شارکان کاە نەبووتەوە و هاوخەمی بوون گەشتووتە دوا پلەی خۆی.
نوری ددانسازی باوکی نازدار پەدانی ەەەکی تەگەیشتووانیە بە مرۆڤك کە ەەز لە دوو گەنج دەگرێت و بە کوێی خۆیان ئەژماردکات لە کاتکدا دەزانێت یەکەکیان شەیدای کچە جوانەمەرگەکەی بووە، بەەام ئەوەی لای منی خوەنەر سەرنج بوو چۆن دەبێت دەیەك هەبێت بە قەبارەی شارچکەیەك کە دوکانی بەیاغچی و ددانسازیشی تەدابێت؟ ئەمە لە زەدی منی خوەنەر کە گەرمیانە ئەستەمە، بەەام بە زەدی نوسەر ئەوە یان هەەیەك هەیە لە بابەتکەدا یان ئاساییە و لەوە بوونی هەیە.

یەکەك لە دیمەنە نایابەکانی ئەم ەەمانە باسکردنە لە لالی گەنجە جوان و تەسجیل بەدەستە مەستەکەی ئەوارانی دە، کە گەرانی هونەرمەند حەمەجەزا و شیعرەکانی پەشمو لەدەدات و دەەە :
نامەکانت یەکیەك ماون …
ەزگار و قەندیل ئەوارێیەکی خەش لەگەە لالی بەسەر دەبەن، لەرەدا نوسەر پەماندەەەت ئەوە مەست و عاشقەکانن قەدری مرۆڤکانی هاوتای خۆیان دەگرن و لە بریەنەکانیان دەکەەنەوە تەدەگەن، کاتەك ەزگار دەستدەکات بە گریان لالی پەی دەەەت ئەوگەنجە عاشقە ئەگینا مرۆڤکان بە ئاسانی دەستناکەن بەگریان.
لە دانیشتەنەکانی مەستەکاندا زەرترین ەاستی دەوترەن، بەیە دەزانن لالی بەم هەگربوونەی بە حەمەجەزا و عارەق خواردنەوە بەهەکار نییە بەیە پرسیاری لەدەکەن ئەتە بە ژیانت وا بەسەر دەبەیت؟
لالی دەستدەکات بەگەەانەوەی ئەوەی یەك ساەان بووە باوکی مردووە و دایکی بەخەوی کردووە، دواتر خاە و مامەکانی هاوکاریێان دەکەن، لە پەلی سەی ناوەندی عاشقی کچەك دەبێت کە باوکی کچەکە بەعسی دەبێت.
بەعسی بوون دەبێتە هەکاری نەهامەتییەکانی لالی و دایکی لەنەخشخانە دەمرێت و خاە و مامەکانی ەازی نابن لالی کچە بەعسییەك بهەنێت. جارەکیتر جەنگی نەوان خۆیستی و نەیارەکانی دەستپەدەکات و لالی دەەە ئەو کچە و خانەوادەکەی ەەگری لەدەکەن، بەهەی مردنی دایکی و دابڕان لە خوەندن و پشتکردنە خاەە و مامەکانی پەیمانگای لەکیسدەچێت و دەبێتە مەستەکی نمرە یەك و خۆشویست و ەەمزی عاشقانی ناوچەکە، باوکی کچەکەی دەداتە برازایەکی و خاەی لالیش دەبێتە پەشمەرگە و ەوودەکاتە شاخ. بەەام جارەکیتر نوسەر لەرەدا ناوی لالی دەگەەتەوە بە وەلی کە کەسایەتیەکی ترە و جارەك ەەی پەندراوە لەم حیکایەتەدا.

دولبەری خوشکی نازدار کە ئاگاداری خۆشەویستی نەوان ژگار و نازدارە و هەموو نامەتایبەتەکانی خوشکەکی لایەتی، لەگەڵ نامەیەکی خەیدا ئەیداتەوە دەستی ژگار، باسی ورد و درشتی پەیوەندییەکیان و ئەو هەستانەی تەدایە کە دوای مردنی نازدار لە کەللەی ئەمیشی داون. دواتر ژگار چاوی دەچێتە سەر یەکەم نامەی خۆشەویستی خەی کە بە نازدار نوسیبووی.
نوسەر دەیەوێت بڵێت هەموو فەلسەفەکان کە باس لەیەک تیری عەشق دەکەن و دەڵێن ئەوانەی یەکەم کەسن دەچنەوە دەڵەوە لەخەا نەهاتوون. دەکرێ مرۆڤێک چەندجارەک عاشق بێت بەڵام هەرگیز ناتوانێت سەرتاکانی لەبیربچێت، بریندکانی هەموو عەشقەکان وەک یەک نین، هەندکیان بە زەردەخەنەیەک ساڕێژ دەبن و هەندکیان قەت ساڕێژ نابێت.
ناوی هەردوو قوتابی ژگار و قەندیل لە هەولێر دەردەچێت و دەبنە دوو قوتابی ژیر و زیرەکی بەشی جیلەجی، نوسەر زەر شارەزایانە وەسفەکی گەران ئاسایی هەولێر و قەڵای هەولێرمان بە دەکات، نەک بە منی قوتابی زانکۆی سەڵاحەدین، بگرە بە کەسکی نەشارەزای ئەو جوگرافیاش گەنجینەیەکی پڕ زانیاری و لەزەت بەخشە. لەگەڵ خوێندنەوەی ڕۆمانەکەدا، ساتەک بە ڕووداوەکان دەتەنگ دەبووم و ساتە دیمەنەکانی هەولێر لەکاتی یەکەم سالی زانکۆم دەهاتە پێشچاو کە خەم و هاوڕەکانم لەدەبوونە ژگار و قەندیل.
لەهەولێر ژگار و قەندیل چیدی بەتەنیا نامێننەوە و هاوڕەیەکی تریان بە پەیدا دەبێت بەناوی وەلی، وەلی لەهەمان بەشە لەگەڵیان بەڵام لەبەشی ناوخەیی نییە و دانیشتووی هەولێرە، جارەکیتر چیرەکەکان بچەیەک بەیان دەکرێن و دەگێڕنەوە، لە مستبووندا ڕاستیەکان باسدەکرێن و لە خەم و ئازارەکانی خەیاندا وێنای یەکتر دەکرێن، وەک هەمنی شاعیر دەفەرموێت : لەی حەرام بێت ئەو کەسەی دەردی کەم.
تائێرە ڕووداوەکان دەن، دواتر سەرداوی ڕووداوەکان دەبێتە حیکایەتی دوای ڕۆکەوتی ڕووداوەکان، چونکە نوسەر ئەم ڕووداوانەی لەدوای کەوتنی بەردەکان گەڕایەوە، لەڕەوە جارەکیتر دوای چنینی بەشی یەکەمی تابلۆکە دەتە سەر چنین و نەخشگردنی بەشی دوای لەقینی بەردەکان و مردنی ژگار.

دیمەنەکان وەها دەستپێدەکەن:
دوای مردنی ژگار گەستانەکە زیاتر قەرەباڵخ بوو، جاران یەک خەزان بچووبایەنە سەر گەڕی نازدار ئەستا خەزانی ژگاریش بە ڕۆگای گەستانەوە بوون، چیرەکی دوو عاشق کە تەنها شەش مانگ یەکیان

خۆشویست و نەوان مردنیان تەنها ساڵێك بوو، هەکاری هەردوو مردنیش بەرد بوو، بووبوونە وەردی سەر زمان و باسدەکران.

ئەم چیرۆکە نزیکە لە چیرۆکی فاتیلەی مەهاباد قەرەداغییەوە کە باس لە خۆشویستی نەوان پێشمەرگەی قارەمان دکتۆر ئاتیلە و فاتیمەی کچە شۆخ دەکات، دەڵێت لە دوای لە دەساڵ دکتۆر ئاتیلە لە پاڵ هەمان ئەو تاوەرە بەردەدا شەهید دەبێت کە براکەی پێش دە ساڵ لەوەدا شەهید دەبێت، ئەوەی فاتیلە ئاستیە و هەوێداوە و نوسەر نووسیەتیەوە، بەڵام هەوداوەکانی نەو لەقینی بەردەکان چیرۆکن و زادەی خەیاڵی نووسەرن.
دوای مردنی هەزگار قەندیل تەنها دەبێت و تەنها وەلی هاوڕێی دەبێتە خەمخۆرنی، لەولاشەوە دولبەر کە خوشکەکەی و هەزگاری دەزگیرانی خوشکی بەستیان لە بەیبوو، تەنها مابووەوە.
قەندیل جارێك لە سینەما فیلمی هیندی بینیبوو بەناوی "شوعلە"کە باس لەدوو هاوڕێی زۆر نزیك دەکات، بەیار دەدەن بە هەموو هەوداوەکی نەخوازراو یەکەکیان بچێت، بە ئەو مەبەستەش شەر و خێت دەکەن و یەکێك لەکەسەکان بەردەوام مل بەمەترسیەکانەوە دەنێت و خۆی هووبڕوویان دەبێتەوە. لەیەکێك لەشەڕەکاندا دەکوژرێت، کاتێك هاوڕێکەی بەمردووی لەباوەشی دەنێت و دەستی دەکرێتەوە دەبینێ پارچەی دەستی هاوڕێکەی کە هەمیشە شەر و خێتی پەدەکرد هەردوو دیووی شەر دەبەت، لەوە تەدەگات بە هەمیشە برادەرکەی شەری هەڵبژاردووە. تەدەگات ئەو چی برادەرکی دەسەزی لەدەستداوە، قەندیلیش بە مردنی هەزگار بیر لەو دیمەنانە دەکاتەوە و دەچێتە دەرەوەی سینەما و وەلیش بەدوایدا، ئیتر جارێکیتر ناچنەوە سینەما و کەتایی هەفتەکان دەگەڕنەوە قەبادزە و سەر لە گەڕە هاوڕێکیان و عاشقەکەی دەدەن.

لە چەند دیمەنکی نەوان دولبەر و وەلی و قەندیل و سەرنج خستنە سەر کراسە خوناویەکەی هەزگار چەند جارێك بەهەڵە ناوی هەزگار دەنێ بەرباسان، کە نەدەبوو هومانکی بەو شۆڕیە ئەوەی تەدابووایە.
هەردوو هاوڕێ دیانەوە کەی یادەوەریەکانی هەزگار ببەنەوە بە زەدی خۆی و دەست بەژیان بکەنەوە، نوسەر جاریکیتر لە گەڕانەوەکانیدا هەڵدەداتە هونەرمەندکان و پارچەیك لە نەغمەکانی حەسەن سیساوەیی دەکاتە هەوێنی گەڕانەویان.
دوای تەواوکردنی خوێندن قەندیل داوای دولبەر دەکات و دەبێتە هاوسەری، شایی و هەشبڕەك دەگەڕێتەوە ئەو زەدەی دەمەك ساڵە لێی تەراوە، گەرچی کەی هەمانکە تراژیدیە و لەم نەوەندەدا هەندێك خۆی هادەپسکێنێ تا خەمکان بەوێنێتەوە، بەڵام لەم نەوەندەدا وەك

ئەوەی قەدەری مرۆڤەکان هەمووی وا بێت بە بەرد بمرن، بەردێك بەردەبێتەوە و مەرد منداڵێك دەکوژێت، ئەویش هەمان ئەو منداڵە دەبێت کە چەند ساڵێك بەردی هاوەشت و نازداری جوانمرگ کرد.
لەکۆتایدا وەڵامی هەموو سەرنجەکانم، دەستخۆشی لە سەلام عومەری نوسەری ئەمانی لەقینی بەردەکان دەکەم، کە لە زەر وەستگەی ئەمانکەدا خەمم تەدا بینییەوە، لە زەر دیمەنی گیانەوەی وەلی و قەندیل بە کەوی هەیبەسوێتاندا ئەو ئێژانەم هاتنەوە یاد ئەمەش لە زانکە دەگەڵاینەوە، بەڵام بە قەڵادزە نا، بە گەرمیان.
بەم دەرکەوت هەڵەین تەنها چەند کەسێک بەڵێمان نووس بزانین، دەکرێ بەرهەمەکان بخوێندرێنەوە تا بزانین چی نوسراوە، لەقینی بەردەکان لە سەرەتاوە تا کۆتای بەمن گرنگ بوو، دەم لەگەڵ لەقینی بەردەکاندا دەڵەقی و لەسەر گیانەکان فرمێسکم دەڕشت،
بیرم دێتەوە بە گیانەکانی هەولێردا گوزەرمان دەکرد و لە دیمەن و دارو درەختەکانی ئادەماین، بیری زێدی خەمانمان دەکرد و بە فرمێسکەکانمان نامەمان بە ماڵەوە دەنووسییەوە، ئەوەی هەبوو هەمان ئەوەی نەو ئەمانکە بوو، بەهیوای بەرهەمی جوانتر.

کریستین هێگ رابەری چیرۆکنوسانی منداڵانی ئیسلەندا.. رەزا شوان

خاتو (کریستین هێگ گوناسدوتتر) بەناوبانگترین و خۆشەویسترین چیرۆکنوسی منداڵانە لە ئیسلەندا. بە رابەری چیرۆکنوسانی چیرۆکی منداڵان ناسراوە. کریستین هێگ لە (٢٤/ نۆڤەمبەر/١٩٦٣) لە شاری (ریکیافیك) ی پایتەختی ئیسلەندا لەدایک بوە. لە منداڵییەوە هەگری خوێندنەوە و نوسین بوە.
کریستین هێگ، لە ساڵی (١٩٨٣) قۆناغی خوێندنی ئامادەیی لە داقوتابخانەی ئامادەیی ریکیافیک تەواو کرد. لە ساڵی (١٩٨٤) دا لە (زانکۆی بەرشلونە)ی ئیسپانی و لە (١٩٨٥) دا لە (زانکۆی ئیسلەندا) زمانی ئیسپانی خوێند. دواییش لە ساڵی (١٩٨٧) دا لە (زانکۆی یەتا) لە (سەت لیک ستی) لە ولایەتە یەکگرتوەکانی

ئەمریکادا بەوانامەی بەکالۆریۆسی لە (راگەیاندن و لە زمان و ئەدەبی ئیسپانی) دا وەرگرت. لە ساڵی (١٩٩٤) یشدا، لە قوتابخانەی ئیسلاندا، بەوانامەی (رابەر) یی وەرگرت.
کریستین هەگە بەجگە لە نوسین وەکو نووسەرێک، گەلێ کاری تریشی کرد، لەوانەش:
ماوەیەک وەکو رابەرێکی گەشت و گوزار کاری رابەری ئەو تاریستانەی دەکرد کە بە گەشتکرن دەهاتن بۆ ئیسلاندا. بۆ ماوەیەکیش کاری میواندارێی لە ناو فڕۆکەیەکی هەڵی ئاسمانی ئیسلاندادا کرد.
ماوەیەکیش پۆیامنێری هەواڵی تەلەفزیۆنی ئیسلاندا بو. لە ساڵی (١٩٨٧-١٩٨٨) وەکو پێشکەشکارێکی هەواڵ و بەرنامە، لە ئۆزگەی رادیۆ و تەلەفزیۆنی ئیسلاندا کاری کرد. بۆ ماوەی (١٢) ساڵیش وەکو ڕۆژنامەنوسێک، بەبۆ دابڕان کاری ڕۆژنامەگەری کرد. بۆ شەوێکی سەرکی و تایبەتیش لە بەشی نوسینی هەواڵەکانی ڕۆژانەی دەرەوە، لە کەناڵی دوی تەلەفزیۆنی ئیسلاندا کاری دەکرد.
ماوەیەکیش لە ئەنجومەنەکانی بەڵەدیەکانی کەمەڵەی ژینگە پارێزی ئیسلاندادا کاری کرد. لە ساڵی (٢٠١٤ ـ ٢٠١٨) سەرکی یەکێتی نوسەرانی ئیسلاندا بو.
کریستین لە ساڵی (١٩٩٧) ەوە تا ئەمەو، چیرۆک و ڕۆمان بۆ منداڵان دەنوسێت. یەکەمین چیرۆکی بۆ منداڵان لەژێر ناوی (بینای من زۆر خۆشتم دەوێ) لەڕەوە و لە میانەی ئەم چیرۆکەوە ناوبانگی دەرکرد. تا ئێستا زیاتر لە چل ڕۆمان و کورتە چیرۆکی بۆ منداڵان نوسیون و چاپیکردون و بەهاویکردونەتەوە. گەلێ بابەتی خوێندنەوە و پەروەردەیی بە پرۆگرامەکانی خوێندنی قوتابخانەکانی ئیسلاندا نوسیوە. گەلێ بابەت و سیناریۆشی بۆ تەلەفزیۆنەکان و کورتە فیلمە سینەمایییەکان نوسیوە.
کریستین هەگە نوسەرێکی نوخوازێ و هەردەم هەوڵی نوخوازی و داهێنان و ریچکەشکێنی دەدات. بەهام لەگەڵ ئەوەشدا بەی ناشارێتەوە، کە سودەکی زۆری لە فەلکلۆر و لە کەلەپوری میللی ئیسلاندا وەرگرتوە و کاریتکردون و لە چیرۆکەکانی بۆ منداڵان ڕەنگیان داونەتەوە. زیرەکانە سودی لە هەقایەتە میللییەکان وەرگرتون، کە دەربارەی خەو و دەو و جادو و پاڵەوانی ملهوڕ و سەرکەشی و دەعبای ئەفسانەیین.
کریستین لەم بارەیەوە دەڵێت:"ئەوە ڕاستە کە ئێستا فەردەکات کە بەرەو داهاتو هەنگاو بنێت. بەڵێ پێویستە هەموو چیرۆکە کۆنەکان بەسەربکەینەوە و لە ژیانەدا بیانپارێزین. بە شێوە و شێوازێکی نوێ بیانگێڕینەوە و بیانگەیەنینە نەوە تازەکان"

کریستین هەگ، وەکو چیرۆکنوسێکی بەتوانا و سەرکەوتو، وەکو رابەرێکی بواری چیرۆکی منداڵان، خەی سڵماند و ناساند. کەسایەتی و کارەکتەرکانی چیرۆکانی هەمیشە خەیاڵکەری باشن. ناوەڕۆکی بابەتکانیشی بە شێوازێکی زیرەکانە و بە زمانێکی تەڵ و پاراو و ناسک و شیرین داشتون. لایەنی چۆنگیشی پشتگوێ نەخستوە. منداڵان و گەورەکان لە خوێندنەوەی چیرۆکانی چێژێکی زۆر وەردەگرن.
کریستین دەڵێت:" پەرتوکی ئەوتە دەنوسم، کە بە هەمو کەسانی خۆزان بگونجێن"
کریستین هەگ، لە نوسینکیدا، کە لە ئینترنێتدا بڵاوی کردۆتەوە، دەڵێت:" بازدان لە ڕۆژنامەوە بۆ خەیاڵ، لە گەڵانەوەی چیرۆکی راستیەوە بۆ داهێنانی، قورس نین. چونکە چیرۆک لە هەمو شوێنکدا بە دورمانەوەیە. چیرۆکەکان بە درێژایی شەو و ڕۆژ بەناو خەڵکیدا گوزەردەکەن. خەڵکی بە بەردەوامی چیرۆک دەگێڕنەوە. ئەم کارەش لە دو کەس زیاتری ناوێت. چیرۆکخوان و گوێگری دەوێت"
کریستین هەگ هەست بە پەوەرد باباکانی چیرۆکی سەرکەوتو دەکات. کە خوێنەرانی بە ئامانجکراو پەویستیان پێی هەیە، تا پەیام و رستەکانی سەر لاپەڕەکان سەرنجیان رابکێشن. بە پەویستیشی دەزانێت کە دەبێت ناوەڕۆکی چیرۆک زیندو و نایاب بێت.
پەرتوکەکانی کریستین، ئامانجی پێکردنەوەی بەشایی نێوان نەوەکانی لەخۆگرتون.
کریستین هەگ هاوسەرگیری کردوە، سێ کچی هەیە و لە ریکیافیک دەژین. شایەنی باسە، ئەو چیرۆکانەی کە بە منداڵان دەیاننوسێت، لە پشا بە کچۆکانی دەیانخوێنێتەوە و دەیەوێت سەرنج و را و تێبینییەکانی کچۆکانی دەربارەی چیرۆکەکانی بزانێت.
کریستین هەگ، تا ئەمڕۆش، نوسینی هەمە بابەتە بە گۆڤار و ڕۆژنامەکان دەنوسێت.
ئەمانە ناوی هەندە لە پەرتوکە چاپکراوەکانین بە منداڵان: بینای من زۆر خۆشتم دەوێ، گازگ لە چناگەکانی بینا، کیکەی نهەنگ لە گۆشتکدا بە دەوری جیهاندا، ملیونێک بەرد و ترسک لە دەڕکەدا، مەی دیدەوان، لەبەر روناکی مانگ، ئیسماعیل.
کریستین هەگ لە ساڵی (٢٠١١)ەوە تا ئەمڕۆ، ئاگاداری شەڕی ناوخۆی سوریا هەیە، کە بە هەزاران کەسی بێتاوان و بێدەرەتانی سوریا، لە کورد و لە عەرەب، بونە بە قوربانی و باجی ئەم شەڕە خوناویە دەدەن. بە هەزاران خەزان، بە تایبەتیش کورد، بە زۆر لە زێدی خۆیان دەرکران، یا لە ترسان سەری خۆیان هەڵگرتن و

ئاوارەبونە و بونە بە پەنابەر لە وڵاتانی ئەوروپا و وڵاتانی تری جیهان. بە ئەوەی بە ئاسودەیی و بەترس بژین. تەنانەت چەند خەزانەکی سوری گەیشتونەتە ئیسلەندا.
کریستین هەگە، لە چیرۆکی "ئیسماعیل" دا، کە لە ساڵی (٢٠١٧) دا نوسیوەتی، کە ئیسماعیل کارەکتەرێکی مەردمندالی خەیاڵی هەڵهاتوی شاری "حەڵەب"ی سوریایە. بوە بە پەنابەر لە ئیسلەندا، کریستین لە میانەی ئیسماعیلەوە، باس لە کوڕەوەری و نەهامەتییەکانی پەنابەرانی سوریا دەکات. باسیش لە خەزانەکی پەنابەری سوریا لە ئیسلەندا دەکات، کە چەن تەکەڵە بە کەمەگایەکی تازە بوە و چەن هەندەکات و خەیان دەگونجێنن و خەیان پێکدەهێن.
کریستین هەگە دەڵێت:" خەم نەچومەتە ناو کەمپی پەنابەران، بەڵام ئیسماعیل و کەس و کاری ئیسماعیل لە هەمو گۆشەکانی شەقامەکانی ئەوروپادا دەبینم" دەشڵێت:"هەشتا چیرۆکی ئیسماعیل تەواو نەبوە و ماوەتی کە زیاتری لەسەر بنوسم"
کریستین هەگە، لە ماوەی کارکردن و نوسین بە منداڵان، چەندین ڕزلێنان و خەڵاتیان لە ئیسلەندا و لە وڵاتانی باکوری ئەوروپادا پێشکێشیان کردون، بێ ئەو پەرتوکانەی کە بە منداڵان نوسیوین و چاپیکردون، لەو خەڵاتانەش:
چەند جارێک خەڵاتی پەرتوکی ساڵ بە منداڵانی تەمەن (٦-١٢) ساڵان، لە لایەن ئەنجومەنی فەرکاری ریکیافیکی لە ئیسلەندا پێشکێشیان کرد. هەر لە ئیسلەندا چەند جارێکیش خەڵاتی باشترین پەرتوکی ساڵ بە منداڵان پێشکێشیان کرد. خەڵاتی وڵاتانی ڕۆژئاوای باکوری ئەوروپا بە ئەدەبی منداڵان پێشکێشکیان کرد. خەڵاتی نوسینی باشترین سیناریۆی بە کورتە فیلمێک وەرگرت. لە لایەن پەرتوکخانەکانی قوتابخانەکانی وڵاتانی باکوری ئەوروپاشەوە خەڵاتی باشترین پەرتوکیان پێبەخشی.
)([illegible] ئیسلەندا یەکێکە لە دوەوڵاتانی باکوری ئەوروپا. ڕوبەرێکی (١٠٣) هەزار کیلەمەتری دوجایە. ژمارەی دانیشتوانی (٣١٠) هەزار کەسن. خاوەنی کەنترین پەڵەمانە لە جیهاندا. بە گەکان بەناوبانگە و کانیاوی کانزایی ئاوگەرمی زۆرە.

(*) پایتەختی ئیسلەندا (ریکیافیک) ە. پارەکەشی ناوی (کرۆنە).

ڕزا شـوان
نـڕوێـج: ١/ ١/ ٢٠٢١

مـبـایل.. سـڵام عومـر

کـتـرکی سپی نـامـبـڕم هـبـوو
مـبـایل سـڕی بـی
⋆ ⋆ ⋆
ئـیدی مـبـایل نـاهـێـت
شقارتـە
بـکـوتـە حـوشـو بـانی مـاڵان
⋆ ⋆ ⋆
لـزتـی میوانی کتوپـو
نـزیک بـوونـەوەی خـۆشـویستان
مـبـایل بـردی
⋆ ⋆ ⋆
ئـەلـبـومـکانم هـەنـدێ پـیر بـوون
خـڕیکـە دەمـرن
ئـەویش
مـبـایل ڕزاندی
⋆ ⋆ ⋆
مـبـایل
قـەڵـەمی پـارکـڕو
کـاغـەزی نـوسین و
زەرفی نـامـەی
هـاویشتـە مـزگـەخـانـەوە
⋆ ⋆ ⋆
پـولـکی بـڕیدم مـاوە
دەڵـێم
لـە مـبـایلـکـەمی دەم.

بودجەی ٢٠٢١ – .. نەوزاد بەندی

باشندەکان ئیتر کەچ ناکەن
ئاخر باڵیان پاشکەوت کردن ..
بەفر
پەنجەمان
لە گە ناخا
ئاخر لە گەخستنیان پاشکەوت کردن ..
باران
سەرشان و
قژمان تەە ناکا ..
شەماڵ فەنکایی
ناگونژتەوە
لە ئەلفەوە بە با ..
شەو ناتوانێ
بلوسە ەشەکەی
بدا بەسەە ئاوایيدا ..
خەو لە توانایدا نەماوە
پەووی چاوەکان گرەدا ..
ەووبار قوەگی نووساوە و
خوەەی نەماوە ..
چا ناتوانێ لەگەە شەکر
تەکەەاو بێ ..
خەر کە هەەدە ،
تیشکەکانی ناگەن بە کەس ..
قژی نیگرەی هەور
خاو بەتەوە و ..
یەک دەەپ باران هەەناگرێ ..
هەمیشە سەوزبوون
لە سنەوبەر زەوت کراوە ..
هەمووی پاشکەوت کراوە

ن . بەندی